Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Årsskrift 2004

Højbjerg - Holme Lokalhistoriske Samling

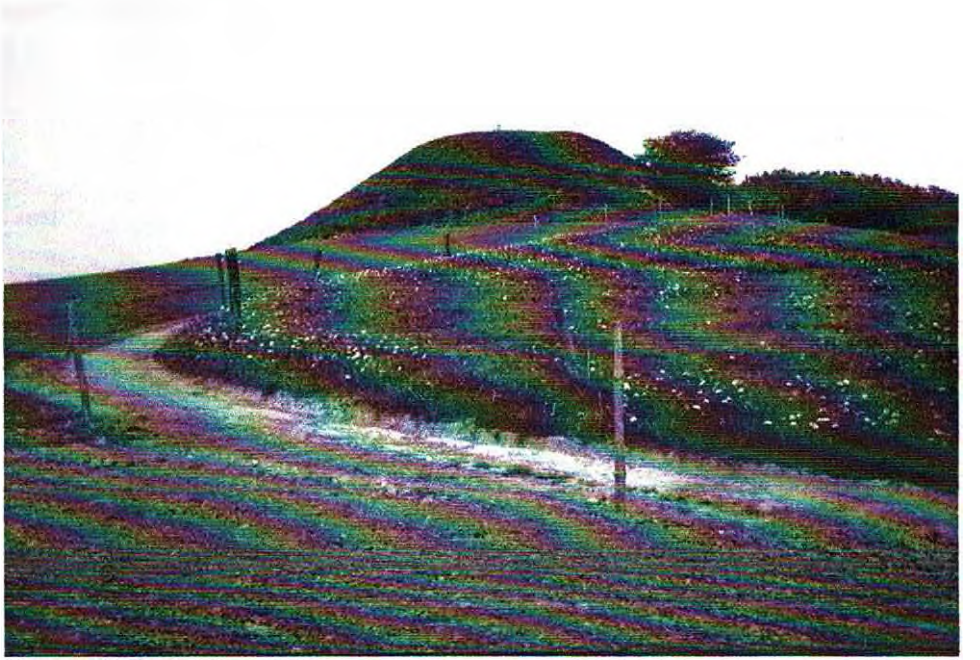

Stien til Jelshøj (Foto: 1964)

Fra fæstebonde til selvejergårdmand.

1776 mødte den ældste søn fra en af gårdene i Skåde by til tjeneste ved Jydske Infanteri Regiment 7. afdeling. Humøret har sikkert været tæt på nulpunktet hos den 20årige. Han havde forladt sin familie, sin veninde og sine venner og kunne se frem til 8 års soldatertjeneste!

Det var da heller ikke af egen fri vilje, at Mads Pedersen mødte op, men efter ordre fra sognets stort set enevældige hersker – nemlig baron Chr. Gersdorff på Marselisborg gods. Denne ejede jorden (med undtagelse af en lille del, der ejedes af kirken i Århus) i det store Holme sogn, og det var baronens opgave at udskrive et antal unge mænd til den enevældige konges hær. Et antal som var beregnet efter godsets hartkorn, det vil sige jordens egnethed til dyrkning af rug og byg. Godsets område var stort, idet de kystnære områder – helt ud til stendiget ved Moesgård - også hørte med. Derimod var indbyggertallet ikke imponerende. Ved første folketælling 1769 var antallet 311, og i 1787 var det faldet til 293! Godsejeren skulle ikke blot sørge for et antal soldater til kongen, men han skulle også sørge for at opkræve skatter hos fæstebønderne og lade en bestemt del deraf tilflyde kongen, som endda havde gennemført at kunne fæstebønderne ikke betale kongens del, skulle godsejeren betale denne del! Det var derfor af største vigtighed for godsejeren, at der var duelige folk på alle fæste-gårdene.

Allerede efter et års soldatertjeneste får Mads en mulighed for at blive fæstebonde og dermed løst fra tjenesten. Der bliver handlet hurtigt fra alle involverede. Mads bliver trolovet med Maren Jensdatter, brylluppet bliver aftalt, og Mads får sit fæste-

brev. Baronen finder en stedfortræder til militæret. Det bliver Mads' broder Peder!

Det var bestemt ikke verdens bedste tilbud, Mads tog imod. Gården var en af de 14 gårde i Holme by, som lå tæt sammen vest for kirken. Her var rigeligt med vand til både mennesker og dyr, og man var tæt på både kirke og skole, så det var naturligt, at gårdene i tidens løb var vokset frem her; men Mads' gård lå meget indeklemt, og bindingsværksbygningerne var i en elendig forfatning. Vi kender ikke enkelthederne i den kontrakt, Mads måtte underskrive, men meget tyder på, at han måtte have den tidligere fæster – eller hans enke - på aftægt. Vi ved, at han måtte betale 50 rigsdaler i indfæstning. Det er vanskeligt at sige, hvad beløbet svarer til i nutidens penge, men vi ved, at skoleholderen, som også var degn, i 1789 har en årsløn på omkring 40 rigsdaler plus nogle naturalier i form af æg, gæs, korn m.m., så 50 rigsdaler var en betragtelig sum. Der fandtes på den tid ingen institutioner, hvor man kunne låne penge, men det var skik og brug, at fæstebønderne lagde skilling på skilling til side, så de kunne betale indfæstningen for sønnerne.

Nu er Mads så klar til – som en af de 14 fæstere i Holme by – at begynde kampen for tilværelsen. Området kendte han sikkert i forvejen. Det var jo sognets centrum med skole og kirke. Han kendte sikkert også den lokale Vide (leveregler for landsbysamfund), som for Holmes vedkommende var nedskrevet og underskrevet af fæstere og bysmeden 19. september 1746. Videbogen er bevaret og opbevares i dag i landsarkivet i Viborg, men bogen findes i kopi i Højbjerg - Holme arkivet, ligesom en kort gennemgang af de vigtigste regler er at finde i Holmes årsskrift fra 1995.

Derimod har Mads Pedersen sikkert ikke haft nogen anelse om, at der fra statsmagtens side var planer om at ændre landbrugets forhold totalt. Kongen (Christian den Syvende 1766-1808) var sindssyg, men dygtige og fremsynede kredse omkring kongen var

så småt gået i gang med ændringer af bøndernes forhold i Slesvig og på Sjælland. I 1781 udsendes forordninger om udskiftning. Den gamle ordning med, at hver gård i landsbyen havde en brøkdel af landsbyens forskellige marker, ændres til, at hver gård får et tilsvarende areal samlet ved gården. Året efter sker udskiftningen i Holme by. Mads Pedersen får sin mark samlet (nr. 8 på udskiftningskortet) som et langt smalt stykke, der mod øst rækker ud på den anden side af Rosenvangs Allé. Det nordlige skel fulgte nuværende Gl. Holmevej og det sydlige skel nogenlunde skolestien. Vi kender også gårdens placering. På stedet ligger nu et toetages hus med adressen Vigevej 5-7.

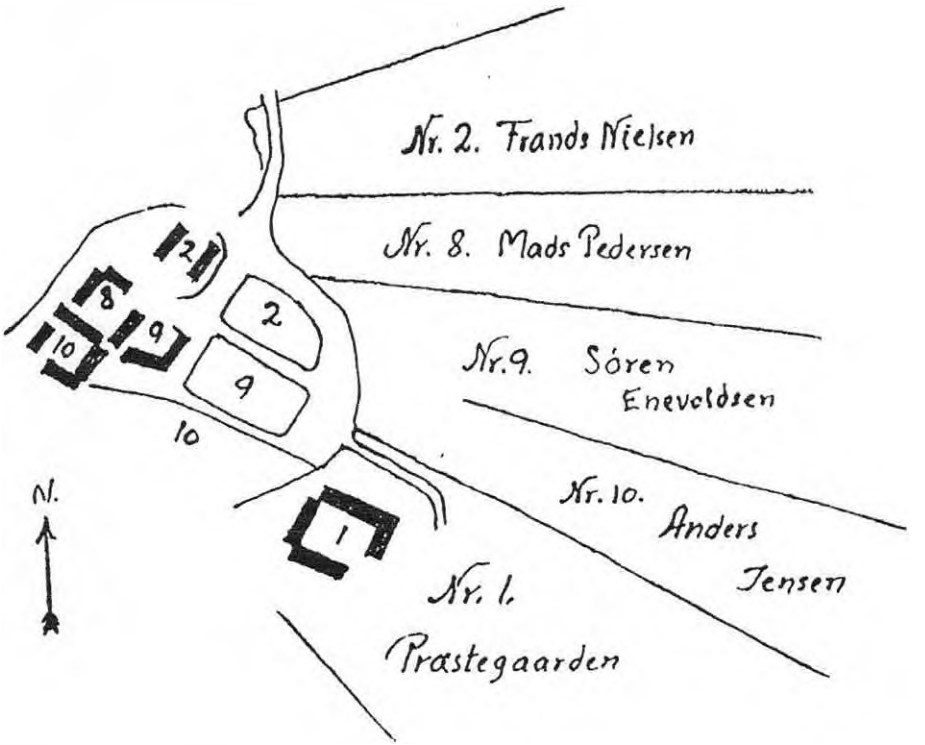

Kopi af udskiftningskort 1782.

Udskiftningen redder ikke situationen for Mads. 1787 opgiver han fæstet. Vi ved ikke nøjagtig hvorfor. Han bliver sikkert i området som indsidder, dvs. lejer af en del af en gård, og må tjene til det daglige brød til sig og sin familie som daglejer, arbejder på godset, hos landmændene osv. I 1792 er der nyt fra Mads Pedersen, men først lidt om vilkårene for den nye fæster Peder Mikkelsen.

Peder bliver helt fri for at betale indfæstning og bliver også fri for aftægtskontrakt. Desuden får han fra godset 4 læs egetræ og 16 læs bøgetræ til bygningerne. En betydelig bedre start for fæsteren her året før Stavnsbåndets ophævelse. Det ændrer dog ikke ved gårdens beliggenhed. Peder har, som også Mads havde det, problemer med at få vognen med høje læs kørt ind i gården, og da en af naboerne i 1790 begynder at opstille tømmerværk for at forlænge en bygning med 2 fag (1 fag = afstanden mellem de lodrette stolper i bindingsværk), bryder striden ud. Da den ene af fæstegårdene ejes af Vor Frue Kirke og den anden gård af Marselisborg Gods, køres det tunge skyts i stilling lige før høst. I 1790 indkaldes landvæsens kommissionen til åstedsforretning. Her deltager højtrangerede personer repræsenterende de 2 ejere, landinspektøren (som i 1782 foretog opmålinger til udskiftningen) foruden skrivere og de berørte fæstere. Der bliver udarbejdet en skitse over de berørte gårdes beliggenhed, og alle forklaringer og påstande nedskrives og findes den dag i dag.

Sagen ender med et forlig. Peder Mikkelsen flytter sin port 1 fag mod øst. Hertil betaler modparten (Vor Frue Kirke) 4 rdl. samt halvdelen af udgiften til åstedsforretningen (4 rdl.). Godset betaler den anden halvdel. Værd at bemærke er godsforvalterens forklaring om, at Peder Mikkelsen og hans forgænger ofte har måttet vente på at komme igennem med læs, når andre fæstere læssede af. Er det en del af forklaringen på navnet Vigevej?

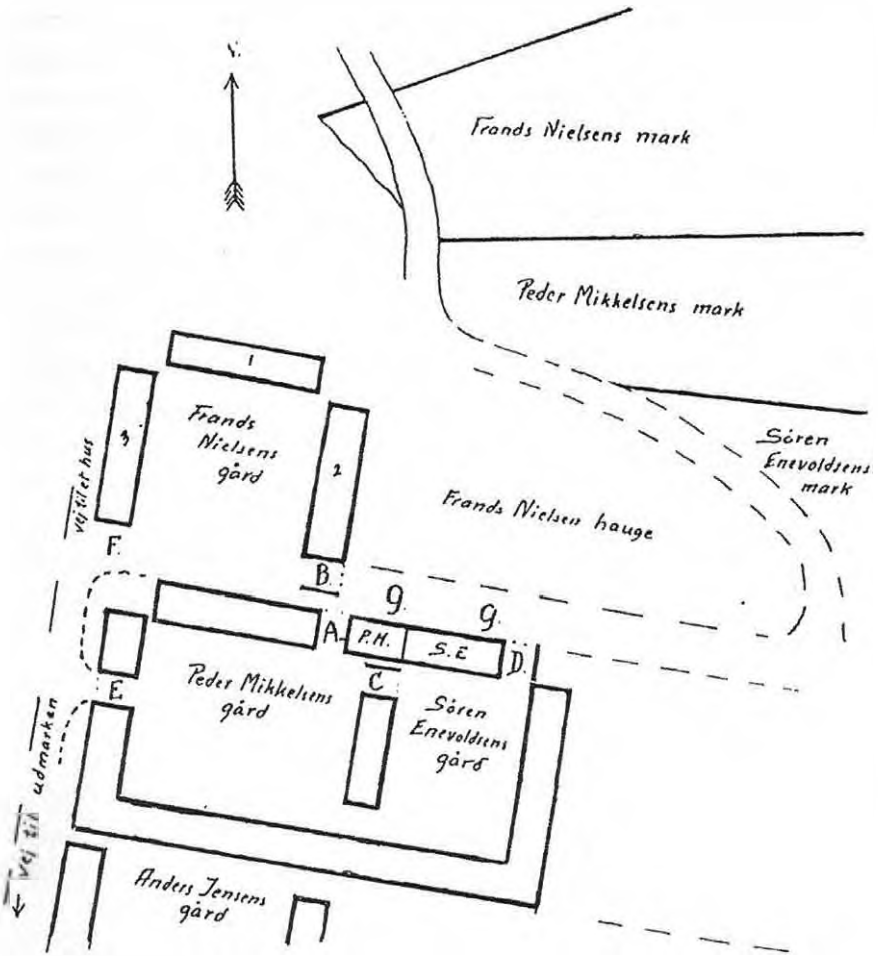

Udsnit af Holme by 1790.
g er nuværende Engvej/Vigevej

Og så tilbage til Mads Pedersen, som opgav sit fæste i 1787. 1792 får den nu 36årige fæstebrev på et hus i Holme by, som han selv med godsets tilladelse har opført. Han slipper for betaling af indfæstning, men skal dog betale skatter, afgifter, huspenge og landgilde (dvs. jordlejeafgift) til godsejeren. Hertil kommer kørsel for herskabet bl.a. 2 dages kørsel i høsttiden til Marselisborg lade. Mads er nu blevet husmand. Godset ejede i alt 4 af den slags huse i Holme by. De tilhørende 4 lodder á ca. 3 tdr. land lå på højdedraget nordvest for Saralyst.

Vi er nu nået frem til omkring år 1800. Staten opretter institutioner, der udlåner penge, så fæstebønderne kan blive selvejere. Derved mister godsejerne deres tidligere gratis arbejdskraft. Der blæser milde vinde over husmændene, som bliver arbejdskraftreserve for godsejerne. Mads Pedersen køber ikke sit fæstehus, for han har andre planer.

1807 køber han jord i "bjergene" ca. 19 tdr. land beliggende ved "byens tværvej" nuværende Nordlige Bjergvej (købesum 500 rdl. kontant.) Pengene er lånt hos kammerherre stiftsbefalingsmand baron Gyldencrone til 4% i rente og med 1. prioritet i jorden. Ville Mads nu gøre springet fra fæstehusmand til selvejergårdmand?

Jorden bliver selvfølgelig omgående taget i brug, og der bliver måske påbegyndt opførelse af bygninger, men i 1810 sælger Mads jorden til sønnen Peder Madsen. Derved følger Mads traditionen med, at faderen hjælper den ældste søn i gang.

Mads Pedersen bliver selv boende i sit gode billige fæstehus i Holme. Han arbejder flittigt og lægger skilling på skilling til side. Landets situation er elendig. Vi er blevet blandet ind i krigen mellem Frankrig og England, og i 1813 kommer statsbankerotten med efterfølgende pengeombytning, som stærkt forringer folks opsparing. Hvordan Mads har klaret situationen, ved vi ikke, men i 1819 – i en alder af 63 år – køber han igen jord. Atter denne gang

var det i Holme Bjerge, og købesummen er 200 rdl. for 14 tdr. land. Pengene må Mads låne. Han bygger et hus på 8 fag, hvoraf halvdelen er til beboelse og resten til stald og lade. Nu er han selvejergårdmand, og han og Maren Jensdatter arbejder flittigt med det meget kuperede terræn de næste 10 år.

I 1829 sælger Mads Pedersen ejendommen og går sammen med Maren på aftægt hos den nye ejer. Deres "pensionisttid" bliver kort. I april 1830 dør Maren Jensdatter efter troligt at have delt medgang og modgang med Mads i over 50 år. 6 måneder senere dør Mads Pedersen.

D. og E. Pytlich.

Ovenstående beretning er skrevet på grundlag af en artikel - "Fra Holme Sogn" af J.S. Thomsen, som findes i Østjysk Hjemstavn 48. årgang.

Fra teglværksarbejder til sognerådsformand.

En redigeret og forkortet udgave af Christian Strunges selvbiografi, som findes i Lokalhistorisk Samling.

Jeg er født 17. december 1892 på Holme Mark ved Kragelund, beliggende ved det daværende Skidenpyt, nu Højbjerg. Min far var teglmester Rasmus Christensen med tilnavnet Strunge. Far var mester og brænder ved Kragelund Teglværk, der ejedes af proprietær Heide. Teglværket lå dengang ved siden af villaen, hvor Heide boede. (Villaen, der er opført i 1851, blev senere hotel og er i dag benyttet af amtet til forskellige formål.)

Kragelund set fra havesiden
i
R.V. Heides tid (1890-1909)

Da jeg var 3 år, flyttede familien til Esbjerg, hvor far blev mester på Rørkjær Teglværk, der lå lige ud til Vesterhavet. Teglværket var af den gammeldags slags, hvor leret blev æltet i trosser. En trosse var et stort rundt bassin, hvori ler og vand blev hældt ned i, og leret blev æltet ved, at nogle skovle blev trukket rundt i trossen af en hest. Alle stenene blev strøget med hånden og lagt på tørrepladsen. Blev det regnvejr, når stenene var halvtørre, måtte de køres i lade, ellers blev de ødelagt. Ovnen var en langovn, hvori stenene måtte afkøles; dvs., at der måtte fyres op for hver ny brænding.

I 1899 gik ejeren fallit, og min far fik plads som teglbrænder på Daugård Teglværk ved Vejle. Jeg kan huske, at mens jeg var i Daugård, var jeg begyndt at bande, da jeg havde nogle venner, der gjorde det. En dag da jeg sammen med nogle kammerater var på vej til skole – en tur på 3 km – kom der en bonde kørende med stude for vognen. Vi fik lov til at køre med og var vældig stolte over at køre med stude. Da vi var kommet et stykke hen ad vejen, kom jeg til at bande. Bonden holdt så og bad den, der havde bandet om at stige af, for dem, der bandede, ville han ikke køre med. Jeg blev så flov, at jeg straks sprang af vognen. Det var sikkert den bedste lærestreg, jeg kunne få. Siden den dag gjorde jeg alt for at lade være at bande.

Efter 2 års forløb rejste vi til Stenstrup på Fyn, hvor min far skulle være teglmester. En af de ting, jeg husker bedst fra Stenstrup, var julestormen 2. juledag 1902. Min far var om aftenen vagt på ovnen og skulle fyre hver time. Hjemme havde vi fremmede. Jeg husker, at de sad og spillede kort mellem hver gang, far skulle af sted på ovnen. Vi boede på teglværket, og far skulle kun gå over gårdspladsen for at komme til broen, der gik forbi den store skorsten og op på ovnen. Da klokken var 10, gik far over for at fyre, og mor skulle så sætte kaffe på bordet, til han kom igen. Det varede lidt længe, inden han kom, så mor bad mig om at se

efter ham. Jeg gik så over til ovnen – ja, gik – er ikke det rigtige ord, for jeg faldt flere gange i den stærke blæst og måtte nærmest kravle frem. Da jeg kom over til broen, så jeg far komme ud af døren og stå ved skorstenen. Han løftede lygten, han havde i hånden, og jeg kunne derved se, at hele taget over ovnen løftede sig og derefter svævede frit i luften, hvorefter det faldt ned og knustes. Far var heldigvis kommet ud af døren i vindsiden, så taget gik bort fra ham, da det faldt. Der blev ikke drukket kaffe den aften. Far havde nok at gøre med at få fjernet bjælker og brædder fra de varme hætter på ovnen, da en brand ellers hurtigt ville opstå i den stærke storm. Det blev en travl tid de næste dage med at få tag på ovnen igen, da brændingen ikke kunne standses. Det var også her i Stenstrup, jeg begyndte at hjælpe til med at skille sten på teglværket.

Efter et par års forløb flyttede vi til Helenehøj Teglværk i Odsherred. Her var vi kun en sommer, og jeg husker, at jeg var vogterdreng, når jeg havde fri fra skole; men allerede til november flyttede vi til Fårevejle Teglværk ved Lammefjorden. Her blev far mester, dog med den aftale, at hvis mester på Holmberg Teglværk på Samsø rejste, skulle far søge derover. Det skete hurtigere end ventet, og allerede i april 1905 flyttede vi til Samsø.

Her på Samsø havde jeg min bedste barndom. Jeg kom til at gå i Besser hovedskole, som lå 5-6 km fra Teglværket. Det var en god skole med både en førstelærer, en andenlærer og en lærerinde. Foruden de almindelige fag var der undervisning i sløjd, håndgerning, tysk og engelsk, ligesom der var boldbaner og skolehaver, hvor vi kunne dyrke blomster og grøntsager. Vi manglede en gymnastiksal, men vi havde en del redskaber i gården, som blev meget benyttet. I sommertiden kom vi tit i sidste time – hvis vejret var til det – en tur til stranden, så vi kunne bade i Kattegat. Jeg kunne så gå langs stranden hjem. Min mors syn blev dårligere og dårligere, så hun måtte have hjælp til mange

ting. Heldigvis havde vi gode naboer, som gerne gav en hånd med, når hun trængte til hjælp.

I sommeren 1905 fik jeg for første gang lyskastere fra krigsskibe at se. Det var den russiske Østersøflåde, der kom om aftenen og kastede anker ved Samsø. De var på vej til Japan, der dengang var i krig med Rusland. Hvor mange skibe der var, kunne jeg ikke se, men de lå og signalerede med lyskastere hele natten og sejlede igen, efter at det var blevet lyst næste dag. Jeg kan huske, at nogle måneder senere stod der i aviserne, at det meste af flåden var blevet sænket ud for Korea.

Den sidste vinter, inden jeg blev konfirmeret, gik jeg til sløjd og tegning på Tranebjerg Tekniske Skole. Jeg lærte også børstebinding og udskæring i almuestil der. Om sommeren hjalp jeg på teglværket med at proppe rør og skille sten.

Den 7. april 1907 blev jeg konfirmeret i Besser Kirke, og den 1. maj kom jeg ud at tjene på Larsminde Vesterlykken. Her var jeg så i 2½ år. Om sommeren begyndte arbejdet ved 5-6 tiden, og vi arbejdede så længe, vi kunne se, men vi fik en god forplejning. Jeg havde kun fri hver anden søndag eftermiddag, og da jeg skulle gå ca. 6 km for at komme til teglværket, havde jeg kun kort tid hjemme. Heldigvis fik jeg efter et par måneders forløb lov til at låne en hest, så jeg kunne være hjemme i længere tid. Vi skulle selv sørge for at få mælken på mejeriet, og da vi havde et par hårde vintre med megen sne, lykkedes det ikke hver dag. Undertiden måtte vi køre i kane over markerne for at få mælken til mejeriet. Sommeren 1909 var meget våd. Det gav problemer med kornhøsten. Vi kom hen til slutningen af oktober, inden høsten var i hus. Den sommer var der landsudstilling i Århus. Afholdsforeningen på Samsø (mine forældre var altid medlemmer af den lokale afholdsforening) havde lejet en båd til at sejle til Århus, og her kom jeg med.

Om efteråret 1909 rejste jeg til Langemarksgård. Samtidig rejste mine forældre til Grænge på Lolland, hvor min far fik plads som brænder på teglværket. Min husbond på Langemarksgård var om vinteren syg af iskias og måtte en tid holde sengen, så jeg fik meget at bestille, men lærte så det mere. Om sommeren var vores bedste køer på dyrskue, og de fik ærespræmie.En hoppe med føl fik 2. præmie.

1. november 1910 rejste jeg fra Samsø til Grænge og kom til at arbejde på teglværket. Den dag var der storm, så færgen til Kalundborg ikke kunne lægge til i Kolby Kås. Der var mange, der skulle med, men det var kun de unge, som turde sejle med en motorbåd ud til færgen. Det var "Dronningen", der sejlede den dag. Det var en hjuldamper, der altid rullede slemt i søgang. Inden vi nåede Kalundborg, var toget for længst kørt, så jeg kom først til Vordingborg, efter at den sidste færge var sejlet til Orehoved. Natten tilbragte jeg i ventesalen og var først i Grænge ved middagstid.

Her arbejdede jeg på teglværket i 7 år og havde mange forskellige opgaver. Jeg boede hos mine forældre i et lille hus, som min far havde købt. Jeg blev medlem af fagforeningen og afholdsforeningen, hvor jeg senere blev sekretær.

I november 1913 tog jeg på Testrup Højskole i Mårslet Sogn. Jeg havde i juli været på session, men var blevet sendt hjem til næste år. Jeg bestemte så, at jeg ville have et højskoleophold om vinteren. Det var for sent at søge understøttelse. Det skulle dengang søges ½ år forud. Jeg fik det så ordnet sådan med forstander Tårup, at jeg skulle passe kakkelovnene. Det skulle jeg have 50 kr. om måneden for. Skolen var som andre højskoler dengang mest baseret på undervisning ved foredrag og skriftlige fag. For mig, som havde fået for lidt ud af min skolegang, var det en god hjælp at få opfrisket dansk og regning. Foredragene gav mig indblik i mange af tidens problemer, og jeg lærte at forstå en del af

de tanker, der var oppe i tiden. Jeg fik også mange gode kammerater, og nogle af dem havde jeg forbindelse med i en del år efter opholdet.

Da jeg var på højskole, spekulerede jeg på at komme på teglværksskole på Sjælland, men i februar 1914 fik jeg brev fra min far, som bad mig komme til Grænge igen. Han var blevet 68 år og havde behov for hjælp til nogle af opgaverne ved arbejdet, så 1. april 1914 var jeg tilbage på Lolland, hvor jeg fik min gamle plads igen. Det var småt med fritid, da arbejdet begyndte kl. 6, og jeg måtte hjælpe min far med nattevagten. Alligevel deltog jeg aktivt i Thoreby gymnastikforening, ligesom jeg var med i afholdsforeningen, og det var ved et bal i denne forening i 1916, at jeg traf Alma, som jeg siden har delt min tilværelse med.

Om vinteren 1917 søgte Slet Teglværk en brænder, og jeg tog derop for at se på forholdene. Det blev en træls rejse. Der var megen is på Storebælt, og der var 2 udkigsmænd til at se efter miner, så overfarten tog lang tid. Togene kørte også meget langsomt. Der var mange af sikringsstyrkens mandskab med på grund af orlov, så turen fra Fredericia til Århus tog omkring 8 timer. Jeg kom til Slet og talte med bestyreren. Arbejde var der nok af, men der var ingen lejlighed at få, så jeg tog hjem med uforrettet sag.

Nogle dage senere fik vi brev fra Emiliedal Teglværk. Bestyrer Jens Nymark skrev, at han havde brug for 2 brændere, og at han kunne skaffe en lejlighed i Skåde. Vi bestemte så, at far skulle rejse derop. Han var 71 år, og jeg mente, at det var rigtigst, at han rejste, så de kunne se ham. Vi fik begge plads som brændere på Emiliedal Teglværk, og den 1. april rejste vi så fra Grænge. Far havde solgt huset og fået 500 kr. i udbetaling. Dem lånte jeg til udbetaling på et hus i Skåde, så hele familien havde noget at bo i. Det kostede 6000 kr., og det var stuehuset til en udstykket gård. Huset var kun 11 år gammelt, og der hørte ½ tdr. land til. En del

af denne jord var dog dækket af tomterne af gamle bygninger, der var revet ned, så der gik en 7-8 år, inden jeg fik skik på jorden.

Som brænder tjente jeg 29 kr. om ugen for 12 timers dagligt arbejde. Arbejdstiden var fra 2 nat til 14 eftermiddag eller omvendt. Efter 4 måneders forløb blev jeg udtriller af ovnen, og lønnen var så 36-40 kr. ugentlig. I foråret 1918 kom jeg til skade med min ene fod. Jeg fik så arbejde på Århus Oliefabrik. Her var jeg dog kun kort tid. Et nyt aktieselskab havde købt Kragelund Teglværk, og formanden tilbød mig arbejde ved stenmaskinen for sommeren, og det tog jeg imod.

1. november 1917 var Alma kommet til Jylland og boede hos os. Hun syede en del for folk, men havde ellers nok at gøre med at hjælpe min mor, der nu var så godt som blind. Vi blev gift 7. juli 1918, og foråret 1919 rejste mine forældre til Esbjerg. Far kunne ikke mere bestille noget på teglværket. De rejste ned til min søster, hvor de fik en lejlighed.

I januar 1919 var jeg blevet træt af arbejdsforholdene på Kragelund Teglværk. Jeg fik så arbejde ved udgravningen til Århus Ny Godsbanegård, og der var jeg, til en strejke i slutningen af marts standsede arbejdet.

Jeg havde dog nok at tage mig til. Jeg var i 1918 blevet formand for Skåde Afholdsforening. Samme år var jeg med til at starte Skåde Gymnastikforening, hvor jeg også blev formand. Foreningen blev senere til Kragelund Idrætsforening. I 1919 blev jeg kasserer for Socialdemokratisk Forening for Holme og Skåde. I 1923 valgtes jeg til kasserer for fagforeningen, og i 1925 blev jeg indvalgt i sognerådet, hvor jeg i 1929 blev sognerådsformand.

Men tilbage til 1919. Den 1. april sendte Jens Nymark bud efter mig, og jeg arbejdede så de næste 5 år på Emiliedal, men den 1. oktober 1924 blev jeg fyret og var arbejdsløs hele vinteren – med undtagelse af nogle dages arbejde ved juletid. Den vinter var slem at komme igennem. Som kasserer af fagforeningen blev det min

Christian Strunge
Sognerådsformand i Holme-Tranbjerg kommune
1929-1933

opgave at udbetale understøttelse, da der i 1925 blev lockout. Her hørte jeg desværre selv til på grund af mit arbejde ved juletid. De arbejdsløse fik 22 kr. om ugen, mens vi, der var lockoutede, måtte nøjes med 17 kr., og det var en forskel, der kunne mærkes.

Da vi nåede foråret, uden at der var tegn på, at arbejdskampen snart ville slutte, var der nogle medlemmer, som havde tabt modet. Jeg fik så lavet en udflugt for alle arbejdsløse. Vi samledes med kone og børn og gik med faner og musik fra Skåde gennem Højbjerg og skoven til Silistria, hvor vi fik kaffe og kage. En bekendt af mig kunstmaleren Vilhelm Carlsen stod nede ved Silistria og malede et billede. Jeg aftalte med ham, at jeg skulle købe billedet for 7 kr., og så skulle han underholde ved kaffebordet. Det viste sig at være en god ide. Vi morede os alle godt, og jeg kunne mærke, at der efter den dag var mere humør over de arbejdsløse.

Den 5. juni 1925 kom arbejdet i gang igen. Vi fik 15% mere i løn, men det var ca. 10% for lidt, så der tjentes ikke noget på den arbejdskamp.

Jeg blev som nævnt sognerådsformand i 1929. Kommunekontoret lå dengang i Tranbjerg, men der var alt for lidt plads, hvorfor jeg straks foreslog at flytte kontoret til et mere centralt sted. Der gik dog 2½ år, inden det blev flyttet til Holme.

I 1930 var det nødvendigt at udvide Skåde skole. På grund af ministeriets smøleri med sagen og protester fra beboerne omkring skolen, blev det en besværlig sag. Året efter blev jeg valgt ind i det udvalg, der skulle arbejde for at få gas fra Århus gasværk til Højbjerg, Saralyst og Skåde. Efter nogle forhandlinger med Århus Belysningsvæsen gik sagen i orden, og Århus har siden leveret gas herud.

Ved sognerådsvalget i 1933 manglede socialdemokraterne 30 stemmer i at have flertal, men vi havde for første gang haft en

sognerådsformand i en hel periode. I 1937 fik vi så igen flertal, og det holdt til 1958.

I 1937 trak jeg mig tilbage fra sognerådet. De 4 år jeg var formand, havde kostet mig for meget økonomisk. De første 2 år fik jeg 1200 kr. og de sidste 2 år 1500 kr. i løn. Det sidste år tjente jeg mindre end 500 kr. på teglværket. I dag er jeg klar over, at det for mit helbreds skyld havde været bedre, om jeg aldrig var blevet sognerådsformand. Det er ikke det egentlige arbejde, der er værst, men når man vil gøre sit bedste, og trods det har modgang, kan åndeligt arbejde tage mere på en end fysisk arbejde. Måske har mine evner ikke været så gode som viljen.

Det sidste år jeg var i sognerådet, blev det vedtaget at bygge en ny skole ved Kragelund, og jeg blev medlem af byggeudvalget og var derfor også med til at nedlægge grundstenen til skolen, der blev færdig 1. oktober 1938. Da pladsen som pedel blev opslået, søgte jeg sammen med mange andre. Jeg fik arbejdet og tiltrådte 15.september 1938.

I mange år var jeg medlem af menighedsrådet i Holme Sogn. og jeg blev valgt til byggeudvalget, da man byggede Frederikskirken, der blev indviet i 1943.

Som pedel havde jeg lejlighed i kælderen på skolen, så jeg solgte huset i Skåde for 12000 kr. Jeg havde givet 6000 kr. for det i 1917, men allerede i 1940 blev det solgt for 16000 kr. På skolen blev lærer Aage Poulsen antaget som midlertidig inspektør, og han søgte også embedet, men da overlærer Pedersen fra Skåde skole også søgte stillingen, tog ministeriet en tredje. Det var lærer Alfred Juul fra Grenå.

Det var en helt ny tilværelse, jeg gik ind til. Jeg kom godt ud af det med lærerne, rengøringskonerne og børnene, men det viste sig hurtigt, at inspektør Juul og jeg havde svært ved at samarbejde.

9. april 1940 blev Danmark som bekendt besat af tyskerne. I 1943 beslaglagde tyskerne Skåde skole, og en del af børnene og

I Aaret 1937 paabegyndtes Byggearbejdet ved Holme-Tranbjerg Kommunes Skole ved Kragelund paa Matr. Nr 12a/ erhvervet fra Direktør M. C. Holst.

Projekteringen af Skolen paabegyndtes August 1936 paa foranledning af Sogneraadet/ bestaaende af Sogneraadsformand/Rentier P. Rasmussen/Driftsingeniør N. Nielsen/ Direktør A. H. Dal/ Gaardejer R. M. Rasmussen/ Gartner M. Jensen/ Tømrermester Th. Pedersen/ Vejmand Georg Møller/ Husmand Sigaard/ Arbejdsmand Chr. Strunge.

Byggeudvalget bestod af Direktør A. H. Dal (formand)/ Driftsingeniør N. Nielsen og Tømrermester Th. Pedersen.

Opførelsen af Skolen blev vedtaget i April 1937 af Sogneraadet/ bestaaende af Sogneraadsformand Georg Møller/ Husmand M. Sigaard/ Lærer Aage Poulsen/ Arbejdsmand Søren Chr. Larsen/ Arbejdsmand Valdemar Sommer/ Direktør Axel Kier/ Læge P. Nordentoft/ Rentier P. Raasmussen/ Gaardejer Johs. Poulsen.

Byggeudvalget til Skolens Fuldførelse bestaar af Direktør A Kier (formand)/ Rentier P. Rasmussen og Lærer Aage Poulsen.

Bygningen opføres under Ledelse af Arkitekt Olaf Sahl/ statiske Beregninger er udført af Kommuneingeniør C. Gormsen/ tekniske Installationer udføres under Ledelse af Ingeniørerne A. Chr. Niepoort og H. Wied. Murermester A. Mortensen udfører Murerarbejdet/ og Tømrermester Hedegaard Tømrerarbejdet. Varmeanlægget udføres af 2/s C. M. Hess/ Vejle. De øvrige Entrepriser er endnu ikke bortliciterede.

Grundstenen til denne Skole blev nedlagt

den 21. August 1937.

Byggeudvalgets formand

Sogneraadets formand.

Kragelundskoles Grundstensdokument

deres lærere blev sendt til Kragelundskolen. Den 11. december 1944 ved middagstid fik vi at vide, at skolen næste dag ville blive overtaget af tysk militær. Det blev en travl dag. Alle klasseværelser skulle ryddes, og selv havde jeg nok at gøre med at tage de 240 gardiner ned. Børn og lærere måtte så gå i skole andre steder, og jeg ville også gerne selv have haft lov til at flytte, men sognerådet bad mig om at blive for at passe fyret og i øvrigt passe på det, jeg kunne. Næste dags eftermiddag kom de første tyskere. Det var SS soldater, der kom fra Norge, og inden aften var der godt 300 mand med deres biler og forråd. Skolen blev spærret af, og der blev sat vagt ved indkørslen. Jeg fik udleveret pas, og det samme fik min kone og mine børn, så vi kunne færdes frit på området. Til jul holdt de fest i gymnastiksalen. Sprut havde de nok af, så de blev snart alle godt beduggede. Mad havde de også nok af bl.a. en del kød, som blev lavet til pølser, og som de så fik røget i Højbjerg. Allerede den 28. december forlod soldaterne skolen med alt deres gods med kurs mod Tyskland.

Fjorten dage senere ankom telegraftropper og flakskytstropper til skolen. De havde store kanoner med; dem stillede de op på boldpladsen. De ca. 370 mand kom også fra Norge.

Deres øverstbefalende var købmand og ikke nazist. Han talte godt norsk. Soldaterne havde radioer med, men de måtte kun høre tyske udsendelser. Denne leder kom nogle dage senere og spurgte mig, om jeg havde en radio. Jeg havde en gammel Philips, der kunne tage England, så jeg var godt underrettet. Han kom nu og hørte BBC. Den sidste dag sagde han, at han ikke regnede med at leve meget længere, da de havde fået ordre til at drage til Ruhr dagen efter, og englænderne nu var gået over Rhinen flere steder.

Få dage efter fortalte englænderne over radioen, at et helt flakskytskompagni var tilintetgjort.

Næste hold på 300 mand var gennemblødte, da de kom. De var kommet med en damper, der var torpederet ved Sletterhage. Tre

dampere var sejlet fra Oslo samtidig. Den første var blevet sænket i Oslofjorden, den anden ved Sletterhage, mens den tredje nåede til Kolding. Det var nogle sørgelige soldater, der stillede til mønstring dagen efter. Ingen uniformer, ingen våben og syge var de fleste. Nyt tøj fik de fra damperen, der var nået til Kolding. Efter nogle dage rejste de igen, og et nyt hold ankom. De var dårlig klædt, og alle var de kede af krigen. Nye hold kom og gik.

I februar 1945 fik jeg besked fra sognerådet om, at skoleinspektør Juul havde klaget over mig. Jeg fik en tilsigelse om at komme til forhandling med skoleudvalget, hvor jeg fik forelagt klagerne. Udvalget og jeg kunne hurtigt enes om, at det ville være bedst for alle parter, at jeg rejste fra skolen, og nogle dage efter fik jeg fra sognerådet tilbudt en stilling som gartner ved alderdomshjemmene i Holme og Højbjerg fra 1. april. Jeg fik samme løn som hidtil, og jeg kunne blive boende på skolen, til jeg fik noget andet at bo i.

Jeg tog mod tilbuddet og købte kort tid efter et hus på Morvadsallé 7, som jeg overtog fra 1. april. Det var på tide, jeg kom fra skolen, for efter 5. maj blev den fyldt med flygtninge, som først kom derfra til december.

Jeg havde mit arbejde ved kommunen til marts 1958, da jeg blev indlagt på Århus Amtssygehus. Det viste sig, at mit hjerte ikke mere kunne tåle legemligt arbejde. Jeg søgte min afsked fra 1. juni 1958 og får nu min pension.

D. og E. Pytlich.

Jelshøjvej
Foto: 1964